

ΜΣΤ'.

12 Ἰουνίου 1909

Οἱ εὐτυχήσαντες νὰ ἐπισκεφθῶσι δύο ἐκ τῶν πρωτευουσῶν τῆς Γερμανίας, τὴν Δρέσδην καὶ τὸ Βερολῖνον, ἐσταμάτησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ βῆμα αὐτῶν ἐν Δρέσδῃ μὲν πρὸ τῶν τοιχογραφιῶν ἐκείνων κεντρικῆς τινος ὁδοῦ, ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων κειμένης, ἐν Βερολίῳ δὲ πρὸ τῶν ἀνδριάντων, τῶν κατασκευασθέντων ἐπὶ ὁδοῦ νέας τοῦ Thiergarten. Αἱ τε τοιχογραφίαι καὶ οἱ ἀνδριάντες συμβολίζουν τὰ κυριώτατα σημεῖα τῆς σαξωνικῆς καὶ τῆς πρωσικῆς ἱστορίας. Ἀναπαριστῶσι τὰς φυσιογνωμίας τῶν ἡγεμόνων ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν, τῆς Σαξωνίας καὶ τῆς Πρωσίας, οἵτινες συνετέλεσαν διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἐνεργείας εἰς τὴν αὔξησιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν πρώην μικροσκοπικῶν ἡγεμονιῶν, ἐξ ὧν προῆλθον, κατόπιν ἐργασίας αἰώνων, τὰ δύο ἰσχυρότατα κράτη τῆς Γερμανίας, ἡ Σαξωνία καὶ ἡ Πρωσία. Ἀναμφιβόλως ἡ ἀκμὴ αὕτη ἐπετελέσθη διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν Σαξόνων καὶ τῶν Πρώσων. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ μὴ ἀνομολογήσῃ, γινώσκων τὴν γερμανικὴν ἱστορίαν τῶν παρελθόντων αἰώνων, ὅτι οὐ μικρὸν συνετέλεσεν, ἐν Πρωσίᾳ ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὴν ἀκμὴν ταύτην καὶ ἡ πεφωτισμένη καὶ μεγαλόψυχος προσωπικὴ ἐνέργεια τοῦ Μεγάλου Ἐκλέκτορος καὶ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου; Ὁ δεύτερος τούτων, Φρειδερίκος ὁ Μέγας, ὁ ἦρωας τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ, ἐν τῇ αὐτοπεποιθήσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ, συνείδηζε νὰ λέγῃ: τὰ πάντα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, οὐδὲν διὰ τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐνόει διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης βεβαίως ὁ μέγιστος τῶν μοναρχῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία εἶνε ἔργον τῶν βασιλέων μᾶλλον ἢ τῶν λαῶν. Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω κατὰ πόσον τὰ χρονικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐνισχύουσι τὸν αὐταρχικὸν τοῦτον ἰσχυρισμὸν τοῦ Πρώσου βασιλέως. Ἀλλ' ὁ παρακολουθήσας κατὰ χρόνον καὶ τόπον τὴν ἐξέλιξιν τῶν λαῶν δὲν δύναται νὰ μὴ ἀνομολογήσῃ, ὅτι οὐ μικρὸν ἡ ἐξέλιξις συνετελέσθη διὰ τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας μεγάλων ἱστορικῶν χαρακτήρων, καὶ εἰς τούτους καταλέγονται ἀναμφιβόλως μεγάλοι ἐθνικοὶ μονάρχαι, συγκεντρῶσαντες ἐν τῇ προσωπικότητι αὐτῶν τοὺς λαούς, ὧν ἡγήθησαν καὶ ὧν

ἔγένοντο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν οἱ προφηταὶ καὶ οἱ περιληπτικοὶ ἀντιπρόσωποι. Τί θὰ ἦσαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους ἀκόμη δημοκρατικούς χρόνους τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας δύο ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων ἔθνων τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία, ἂν μὴ ἐπρωτοστάτων καὶ προεκινδύνεον ὑπὲρ τῆς ἐθνότητος αὐτῶν, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀποκαταστάσεως, ἡγεμόνες χαρακτῆρος καὶ ἰσχυρᾶς βουλήσεως, οἵτινες ἀνέλαβον τὸ δυσχερὲς καὶ πολύμοχθον ἔργον τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ μεγάλου ἔργου, εἰς οὗ τὴν πραγμάτωσιν κατεδέχθησαν ὁ ἰταλικὸς καὶ ὁ γερμανικὸς λαὸς μονορουχὶ ἀνάξιοι καὶ ἡττορες τῶν μεγάλων περιστάσεων ;

Ἐπαλαμβάνω, ὅτι ἡ ἱστορία τῶν λαῶν δὲν συντελεῖται διὰ τῆς ἀπαικλιωτικῆς δράσεώς τῶν βασιλέων, οὐδὲ δύναται οἱ λαοὶ νὰ προσδοκῶσι παρ' αὐτῶν καὶ μόνον τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἐξέλιξιν καὶ παλιγγεσείαν. Ἐν τούτοις, ὁ δημιουργικὸς κλῆρος καὶ ἡ δράσις τῶν ἡγεμόνων δὲν πρέπει νὰ παραγνωρισθῶσιν, οὐδὲ νὰ τεθῶσιν ἐν ἴσῳ μοίρῳ τῆς προσηκούσης. Τὸ φαινόμενον τοῦτο πιστοποιεῖται ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος.

Δύναται ὁ ἀμερόληπτος ἱστοριοδίφης, ὁ παρακολουθῶν ἐκ τοῦ σὺν-εγγυς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ν' ἀντιληφθῆ τὸ παρόπαν τῆς προσωπικῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἐνεργείας ἑστεμμένου τιτὸς ἀνδρός, μονάρχου, συγκετριώσαντος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἔθνους, οὗ ἔτυχε ἀντιπρόσωπος καὶ καθηγεμόν ; Τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἀλώσεως ὠνειροπόλει τὸν ἑστεμμένον ἥρωα τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ, τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνότητος, ὡς ὠνειροπόλησεν ὑπὸ ἀναλόγους ἐθνικὰς καὶ ἱστορικὰς περιπετείας τὸ γερμανικὸν ἔθνος τὸν ἐρημίτην τοῦ Κυφχίουζερ, ἐφρατιάζετο τὸν μαρμαρωμένον αὐτοῦ βασιλέα, τὸν προσωρινῶς ἐκλιπόντα ἐθνικὸν πρόμαχον, ἀναλαμβάνοντα τὸ θάλλος τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ἀναδημιουργοῦντα τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Οὕτως ἡ βασιλεία, ἀναγκαῖος θεσμὸς ἐν τῇ συνθετικῇ τῶν ἔθνων ἐξελίξει, δὲν ἦτο ξένη πρὸς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς ἱστορικὰς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀντυχῶς καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ὁ παράκλητος οὗτος ἀνὴρ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως δὲν κατωρθώθη νὰ εὐρεθῆ, εἰς τοῦτο δ' ὑφίσταται

οὐ μικρὸν ἢ μερικὴ πραγμάτων τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, μόλις ἀπελευθερωθέντος τμήματός τινος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

Ἐγκυτέστη ἐπὶ τέλους ἐν Ἑλλάδι ἡ βασιλεία. Ἀλλ' αὕτη κατ' ἐλάχιστον ἀπέρρεεν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οὐδαμῶς μετέσχε τῶν θλίψεων αὐτοῦ, τῶν ἀγώνων, τῶν περιπετειῶν ἐν τῇ δημίουργίᾳ τοῦ ἰδρυθέντος κράτους. Βασιλεία συναλλάγματος, οὐχὶ δὲ βασιλεία ἱστορικοῦ δικαίου. Καὶ ἐν τούτοις ἡ βασιλεία, ἕξ οἵαςδήποτε καὶ ἦν ἀπορροή ἀφορμῆς, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον, εἶνε ἀναγκαία, ἀντιπύδραστος διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Μέχρις οὗ τοῦτο παγιωθῆ εἰς ἐνιαίαν, μόνιμον πολιτείαν, μέχρις οὗ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ανταρτῶσι καὶ οργανωθῶσι ἐν ἐνιαίῳ κοινωνικῷ καὶ πολιτικῷ ὁργανισμῷ, ἡ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ παρῶσχη μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Ἐκατομμύρια Ἑλλήνων ἀποβλέπουσι πρὸς τὸν παρόντα κλητὸν τῆς ἐλευθέρας ἑλληνικῆς πρωτεοῦσης ἡγεμόνα. Δι' αὐτοῦ ἐκπροσωπεῖται ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων ἐνότης. Πᾶσα ἄρα κριτικὴ κατὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι βασιλείας, ὡς περιττῆς καὶ ἀνωφελοῦς, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν μᾶλλον ἢ τὴν αὔξησιν τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως.

Ἐθνικῇ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις δὲν δύναται νὰ παρῶσχη τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς ὑπάρξεως βασιλείας, ὡς ἐνωτικοῦ δεσμοῦ τῶν τε ἐλευθέρων καὶ τῶν μὴ τοιούτων Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὁποία πρέπει νὰ εἶνε ἡ τοιαύτη βασιλεία; Παρομοία πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν βασιλείαν καὶ τὴν τῶν νεωτέρων αἰώνων, βασιλεία ἐλέω Θεοῦ, ξένη ἕξ ὀλοκλήρου πρὸς τοὺς πόθους, πρὸς τὰς παραδόσεις, πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Ἡ μεσαιωνικὴ βασιλεία, ἢ ἡ ἕξ αὐτῆς προελθοῦσα νεωτέρα ἀπόλυτος μοναρχία κατὰ τὰ ἰσπανικὰ, τὰ γαλλικὰ καὶ τὰ ἀγγλικὰ ἐπὶ τινα καιρὸν πρότυπα, δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει νὰ τύχῃ ἐφαρμογῆς καὶ πραγματώσεως ἐν τῇ σημερινῇ Ἑλλάδι. Εἰς ἐκείνην ὀφείλουσιν οἱ μεσαιωνικοὶ λαοὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν σύνταξιν καὶ ἐνότητα. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι δὲν συμβαίνει τοῦτο. Ἡ βασιλεία εὔρε τὸ κράτος συντεταγμένον, ἐκλήθη δὲ πρὸς διοίκησιν αὐτοῦ, ἀφοῦ τοῦτο διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, ὑπὸ τὸ κρατοῦν ὀλιγαρχικὸν καθεστῶς, δὲν ἠδύνατο νὰ λειτουργήσῃ προσφυσῶς, νὰ σταδιοδρομήσῃ κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, νὰ εὐημερήσῃ.

Ἐκ τούτου ἡ ἐν Ἑλλάδι βασιλεία. Καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτῆς

τούτην κέκτηται καθήκοντα μᾶλλον ἢ δικαιώματα. Καθήκοντα ἀφοσιώσεως καὶ ἐργασίας ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ὑπὲρ πραγματώσεως τοῦ μεγάλου προγράμματος τῆς ἐθνικῆς φυλῆς. Ὅποτε δὲ τὸ πρόγραμμα τοῦτο τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος συντελεσθῆ, ὅποτε τὰ ἀπανταχοῦ διεσπασμένα καὶ διεσπαρμένα μέλη τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς συνταχθῶσιν εἰς ἐνιαίαν πολιτικὴν ἐνότητα, καὶ ἡ ἐνόνησ ἀὕτη ἀναγνωρισθῆ ὡς ὀφειλομένη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν περινοίαν καὶ τὴν δοῶσιν τῆς βασιλείας, τότε αὕτη ἴρσο ἵμερ θέλει κηρύξῃ ἑαυτὴν καὶ θέλει ἀναγνωρισθῆ ὡς σὺρξ ἐκ τῆς παρχὸς καὶ ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστέων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Διευτύπωσα ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ τίνι τρόπῳ δέον νὰ ὀργανωθῆ ἡ λαϊκὴ δύναμις ἐν Ἑλλάδι πρὸς λειτουργίαν σκόπιμον καὶ ἀποτελεσματικὴν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἀναλόγως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου δέον νὰ συνταχθῆ καὶ ὀργανωθῆ καὶ ἡ ἑλληνικὴ βασιλεία. Ἐν πρώτοις αὕτη εἶνε ἀναγκαῖον νὰ καταστῆ λαϊκὴ, τουτέστιν ἑλληνικὴ πράγματι βασιλεία. Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως μέχρι τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατ' ἐξοχὴν ἦσαν λαϊκοὶ ἄρχοιτες, ἀρορήκτως συνδεδεμένοι μετὰ τοῦ λαοῦ. δὲν ἦσαν ξένοι πρὸς αὐτόν, ὕψηλῆς περικοπῆς, πρὸς ἣν δὲν ἠδύνατο, οὐδ' ἦτο ἐπιχειραμμένον νὰ ἐξίχθῆ ὁ λαός. Ἦρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς αὐτόν. Ἐτιμῶντο μὲν τὰ παλαιὰ γένη, διετέλουν εἰς μείζονα σχέσιν πρὸς τὸν βασιλέα· ἀλλ' ὁ λαός, καὶ ἐν τῷ μοναρχικῷ τύπῳ τῶν πολιτικῶν συστημάτων, δὲν ἐξηφανίζετο πρὸ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως.

Τοιαύτην ἐννοῶ τὴν ἐν Ἑλλάδι βασιλείαν, καὶ τοιαύτη ἐπιβάλλεται ὡς ἐκ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οἷονδῆποτε ἄλλο εἶδος βασιλείας, θεοκρατικῆς, δεσποτικῆς, ἐπηρομένης πρὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐξεχουσῶν αὐτοῦ προσωπικοτήτων, δύναται μὲν νὰ εἶνε καταληπτὴ ἐν Πρωσίᾳ, ἢ ἐν Ρωσίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῷ ἀπὸ χαρακτῆρος καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων δημοκρατικοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Στρατηγὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, τέκνον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔλεγεν εἰς τὸν πρῶτον τῆς Ἑλλάδος βασιλέα: «Ὁ θρόνος σου, Μεγαλειότητε, εἶνε ἔργον τῶν χειρῶν μου!» Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἡ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι εἶνε λαϊκὴ, οὐδ' ὀφείλεται εἰς ἄνωτέραν δύναμιν, πρὸ τῆς ὁποίας ἡ λαϊκὴ δύναμις οὐδεμίαν ἔχει ὑπόστασιν καὶ σημασίαν.

Τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἀντίληψιν καὶ γνώμην περὶ βασιλείας καθήκον ἔχει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελε κληθῆ ἢ πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ πολιτικοῦ Χάρτου.

Καὶ κατὰ πρῶτον ὁ βασιλεὺς πρέπει νὰ καταστῆ πράγματι τοιοῦτος, βασιλεύων ἅμα καὶ κυβερνῶν κατὰ τοὺς πόθους καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Οὐχὶ βασιλεὺς φαίνεαι, ὡς διδάσκει ἡ ὑπεράγαν κοινοβουλευτικὴ θεωρία· οὐχὶ προσόμοιος τοῖς θεοῖς τῶν Ἐπικουρείων· ἀλλὰ βασιλεὺς πλήρης ζωῆς καὶ ἐνεργείας, κεκτημένος βούλησιν, δυνάμενος νὰ ἐκδηλώσῃ αὐτὴν καὶ πραγματώσῃ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ὅτε μὲν ἀγωνιζόμενος πρὸς τὰ ἀκίθεκτα καὶ δομητικὰ κήματα τοῦ λαοῦ, ὅτε δὲ πρὸς τὴν ἀντιπροσωπείαν αὐτοῦ, ἥτις ἐν πλημμυλῶς συντεταγμένῃ καὶ λειτουργούσῃ πολιτείᾳ δύναται νὰ μεταβῇ ἢ εἰς σκαιὴν καὶ αὐταρχικὴν ὀλιγαρχίαν.

Ἰδίᾳ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ νὰ μελετήσῃ τὰ μέγροι τοῦδε συμβάντα ἄκοσμα καὶ ἔκτροπα ἐν τῇ πολιτικῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ὅφείλει νὰ ἐπισχύσῃ τὴν βασιλείαν, οὐχὶ χάριν αὐτῆς τῆς βασιλείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς κανονικωτέρας καὶ λογικωτέρας λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος. Οὕτω καθισταμένη ἰσχυρὰ ἡ βασιλεία, θὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν ν' ἀνταγωνίζηται πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν. Δέον ἐν τούτοις νὰ ἐξευρεθῆ ὁ τρόπος, ὥστε ἡ βασιλεία ἐν τῇ αὐξήσει ταύτῃ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς νὰ ὑποβληθῆ καὶ εἰς τὰ ἀντίστοιχα καθήκοντα, καὶ δὴ εἰς τὴν εὐθύνην.

Ἡ πολιτικὴ ἐκφρασις, βασιλεὺς ἀνεύθυνος, στερεῖται πάσης λογικῆς ἐννοίας. Ὁ ἐξασκῶν οἰανδήποτε δύναμιν, καὶ τὴν ἀτελεστάτην, δὲν εἶνε ἀνεύθυνος ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς λειτουργίας ταύτης· εἶνε ἠθικῶς, ἱστορικῶς ὑπεύθυνος. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ εἶνε ὑπεύθυνος καὶ νομικῶς καὶ πολιτικῶς, ἐν ἣ περιπτώσει ἐνέργειά τις αὐτοῦ ἐπήγεγε βλάβην;

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν Ἑλλάδι ἐδρισκόμεθα πρὸ τοῦ ἀκαταλόγιστου, τοῦ παραδόξου τούτου πολιτικοῦ φαινομένου, θαυμασιώτατα διατυπωθέντος εἰς βίβλος τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Faguet : «Τὸ καινοβούλιον κυβερνᾷ ὡς σῶμα· οἱ δὲ βουλευταὶ διοικοῦσιν ἕκαστος ἰδίᾳ.» Ἡ Γαλλία κατέστη ἀγορά. Ὁ βουλευτὴς λέγει πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς αὐτοῦ : «Ἐκλέξατέ με, θὰ σᾶς διορίσω· διορίσατε τοὺς ἐκλογεῖς μου, θὰ σᾶς ὑποστηρίξω· ὑποστηρίξατέ με, θὰ διορίσω τοὺς ἐκλογεῖς σας,

οἴνινες θ' ἀνταποδώσωσιν ὑμῖν τοῦτο, ἐκλέγοντες πάλιν ὑμᾶς». . . Ἐκ τούτου πάντων αἱ κεφαλαί, ἀπὸ τοῦ ἐκλογέως μέχρι τοῦ ὑπουργοῦ, πληροῦνται ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ πολιτικὴ εἶνε *χρηματιστήριον* καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ τέχνη εἶνε ἀπλῶς ἡ τέχνη τοῦ ὑποχρεοῦν τὸν ὑποχρεώσαντα ἡμᾶς». Ἀποτέλεσμα: «Γενικὴ κατὰπτωσις τῶν χαρακτήρων. Κοινοβουλευτικὴ κυβένησις, ἀποτελοῦσα σύγχυσις καὶ χάος, ἐξαρτῶσα τὰ πάντα ἐν τῇ χώρᾳ ἐκ τῆς πολιτικῆς, ἣτις εἶνε συνδυασμὸς ἢ ἀγῶν προσωπικῶν συμφερόντων, δηλαδὴ ἀπέραντος ραδιουργία! καὶ οὐδὲν ἄλλο».

Τοιαύτη εἶνε ἡ πολιτικὴ εἰκὼν τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Faguet. Ἐν Ἑλλάδι χείριον ἀκόμη. Ἡ ἔκφρασις *πολιτικὸν χρηματιστήριον* οὐδὲν σημαίνει. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ μετεβλήθη εἰς οἰκονομικὸν *χρηματιστήριον*. Ἐν Γαλλίᾳ τοῦλάχιστον κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἱστορικὴν περίοδον πρωτοστατοῦσι καὶ διεκθύνουσι τὰ κοινὰ πράγματα οἱ *Intellectuels*, ἐνῶ ἐν Ἑλλάδι ἐξαρτῶνται τὰ πάντα παρὰ τῶν *χρηματιστικῶν κύκλων*, ἐπιβαλλομένων διὰ τοῦ χρήματος ἐπὶ τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα τὰ θρυλούμενα περὶ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ οἰκονομικὴ δύναμις, εἴτε διατελοῦσα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς ἀτόμου, εἴτε μιᾶς ομάδος. Ἐντεῦθεν ἡ ὁσημέραι ἐπικρατήσις ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας. Αὕτη δύναται καὶ κατορθοῖ τὰ πάντα μὲ τὸ ἀζημίωτον αὐτῆς ἐν γένει. Ὁ δὲ λαός, ἡ βασιλικὴ δύναμις μονοουχὶ κλίνουσι τὸ γόνυ πρὸ τοῦ Μολοχ τούτου τοῦ οἰκονομικοῦ *χρηματιστηρίου*, καθισταμένου ἐπὶ τέλους καὶ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ.

Κατὰ τῆς τοιαύτης ἐπικρατήσεως τῆς ὀλιγαρχικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι, ὁσημέραι ἐξελισσομένης εἰς *τιμοκρατίαν*, ἡ βασιλεία, ἀρρομένη τὰς ἑαυτῆς δυνάμεις ἐκ τῶν λαϊκῶν ομάδων, δύναται ν' ἀντιδράσῃ σκοπίμως καὶ τελεσφόρως. Ἄλλ' ὡς εἶπον ἤδη, αὕτη δεῖν νὰ εἶνε μόνον *λαϊκή*. Οὕτως ἡ συγκληθησομένη Ἐθνοσυνέλευσις δεῖν νὰ μεριμνήσῃ περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τῆς βασιλείας, ἐνισχύουσα μὲν αὐτὴν ἀπέναντι τοῦ Κοινοβουλίου, ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὅστε ἡ δύναμις αὕτη νὰ μὴ παραγνωρίσῃ ἑαυτὴν σὺν τῷ χρόνῳ, νὰ μὴ παρεκτραπῇ, ἐπιζητοῦσα τὴν ἀπορροφήσιν καὶ τὸν ἐκμηδενισμόν τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν δυνάμεων. Ὅσον εἶνε ἐπιζήμιον διὰ τινὰ λαὸν ἢ παντοδυναμία τοῦ κοινοβουλίου, τοσοῦτον

καθίσταται ἐπιβλαβὲς καὶ ἡ παμβασιλεία τῶν ἀδελικῶν κύκλων φανταζομένων, ὅτι ἡ πολιτεία ὑφίσταται ἐντὸς τῆς αὐτῆς. οὐδὲν δ' ἄλλο κέκτηται ζωὴν καὶ ὑπόστασιν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἐκτὸς τῆς βουλήσεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ βασιλέως.

Ὁ βασιλεὺς εἶνε δύναμις. Οὐδεὶς δύναται τὰ τὸ ἀρνηθῆναι ἢ τὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ. Ἄλλ' ἡ δύναμις αὕτη δὲν δικαιούται νὰ ὑπερβῇ τὰ ἐσοκλιμένα. Ἀνάγκη περιορισμοῦ αὐτῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς πολιτικῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας. Ἄν ἀλλαγῶν ἡ βασιλεία, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συγχρόνων δημοκρατικῶν ἰδεῶν, περιορίζεται ὁσημέραι, ἢ ἀμφισβητῆται τὸ κῦρος αὐτῆς καὶ τὸ κράτος, ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα ἡ βασιλεία δὲν ἐξῆλθεν ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν σπλάγγνων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' εἶνε προῖον τῆς ἐθνικῆς βουλήσεως καὶ ἐκλογῆς, δέον νὰ διατελῇ ἐν τῇ προσηκούσῃ μοίρᾳ καὶ λειτουργίᾳ. Οὐχὶ αὐταρχική, δεσποτική, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐθελόδοστος ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πολιτικῆς δυνάμεως, ἐν ὀνόματι τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἀλαθῆτος. Ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ κυβερνᾷ. Ἡ διοίκησις δὲν εἶνε ξένη πρὸς τὸ δόγμα τοῦτο. Κυβερνήσις καὶ διοίκησις συναντῶται καὶ πρέπει νὰ συναντῶνται· παρέπεται δὲ ἡ εὐθύνη. Τὸ ἀνεύθυνον ἐν τῇ πολιτικῇ λειτουργίᾳ, ἄρα τὸ ἀλάθητον, εἶνε μεταφυσικὴ ἔννοια, ἀκατάλητος καὶ συγκεχυμένη. Ὅπου ὑπάρχει καὶ ἐξελίσσεται ἡ δοῦσις, ἐκεῖ παρέπεται καὶ ἡ εὐθύνη.

Ἐν ἡ περιπτώσει ἠθέλε συγκληθῆναι θῆπιον ἢ βράδιον ἢ Ἐθνοσυνέλευσις, καθῆκον ἔχει νὰ μεριμνήσῃ ἐκ τῶν πρώτων περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τῆς Βασιλείας. Νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἐνεργὸν καὶ ἰσχυρὰν, ἀλλ' ἐπίσης νὰ κηρύξῃ αὐτὴν ἐπεύθυνον, καταχρωμένην τῆς πολιτικῆς αὐτῆς δυνάμεως. Ἡ ἠθικὴ εὐθύνη, ἢ ἱστορικὴ εὐθύνη εἶνε ἀνεπαρκεῖς. Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ εὐθύνη καὶ μόνη καθίσταται τὴν Βασιλείαν προσεκτικωτέραν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν λεγομένων «βασιλικῶν προνομίων». Ἀνακηρύττουσα τὸ ταιῶτα δόγμα ἢ Ἐθνοσυνέλευσις, καθίσταται τὴν Βασιλείαν ὑπέροχον δύνάμιν, ἀλλὰ καὶ λελογισμένην. Αἱ προνομίαι τῆς Βασιλείας, τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα αὐτῆς δικαιώματα ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς πολιτικῆς λειτουργίας — καὶ θεωρῶ περιττὸν ν' ἀναγράψω ταῦτα ἐνταῦθα κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην — καθιστῶσιν αὐτὴν ὑπέροχον καὶ πανίσχυρον. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέον νὰ νοήσῃ πάντες, καὶ ἰδίως ἡ συνταγματικὴ ἐθνικὴ Ἀντιπροσω-

πεία, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν τοῦ παρόντος, εἰς τὴν κανονικωτέραν καὶ κοσμιωτέραν πολιτικὴν λειτουργίαν τοῦ μέλλοντος, οἱ αἱ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος χορηγούμεναι εἰς τὴν Βασιλείαν προνομίαι, ἀστόχως χρησιμοποιούμεναι δὲν καλύπτουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς εὐθύνης, οὐδ' ἀπαλλάσσει αὐτὴν μόνη ἢ εὐθύνη τῶν ὑπευθύνων συμβούλων. Καὶ δύναται μὲν ἐπὶ τινα χρόνον νὰ επικρατήσῃ τὸ κατὰ συνθήκην τοῦτο ψεῦδος, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀποκαλύπτεται ἡ ἀλήθεια. Οὕτως ἐξελισσομένων τῶν πραγμάτων, ἡ εὐθύνη ἐπιπίπτει ἐπὶ τῶν ὑπευθύνων καὶ μόνων, οὓς θέλει ἀναζητήσῃ ὅπου δεῖ ἡ ἐθνικὴ Νέμεσις.

Ἀποστολὴ ἄρα πρὸς τοῖς ἄλλοις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἔσται ἡ ἐνίσχυσις τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης ἀνακήρυξις τοῦ δόγματος τῆς πολιτικῆς εὐθύνης τῆς Βασιλείας.

ΜΖ'.

19 Ἰουνίου 1909

Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ἀνέλυσα τὸν θεσμὸν τῆς βασιλείας ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀναγκαῖον πολιτικὸν παράγοντα καὶ δύναμιν, τὸ μὲν κατὰ τῶν κρατουσῶν παρ' ἡμῶν ὀλιγαρχικῶν ροπῶν, τὸ δὲ ὡς συνθετικὴν δύναμιν καὶ συγκέντρωσιν τῶν διεσπασμένων κοινωνικῶν δυνάμεων καὶ χρησιμοποίησιν αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει καὶ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπαρτειλημμένως διετύπωσα τὴν γνώμην ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ, ὅτι τὸ ἐθνικὸν πρόβλημα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ λυθῇ, παρὰ πᾶσαν ἀγαθὴν προαίρεσιν, ἄλλως ἢ διὰ τῆς συνθετικῆς καὶ ἐνεργοῦ προτοβουλίας καὶ δυνάμεως ἐνὸς ἀνδρός, οὐχὶ ὑφισταμένου ἐκείστοις τὴν κριτικὴν καὶ τὴν ἀντίδρασιν μεμονωμένων φιλοδοξιῶν, ἀλλ' αὐτοῦ τούτου κεκτημένου καὶ συγκεντροῦντος τὴν ἐνεργὸν βούλησιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ συνόλου.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, παρ' ᾧ συγκεντροῦνται ἡ ὑψίστη κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ιδέα καὶ δύναμις, ἀλλ' ὅστις δὲν εἶνε, οὐδὲ δύναται ν' ἀξιοῖ ἑαυτὸν ὡς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς πολιτείας, καθῆκον ἔχει ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων ἑαυτοῦ νὰ εἶνε ὁ θεράπων καὶ ὁ λειτουργὸς τῆς λαϊκῆς βουλήσεως, τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ συμφερόντων ὁ ἀντιπρόσωπος. Ὁ βασιλεὺς τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ὁ ἡγε-

μῶν, δὲν δύναται νὰ εἶνε ὁ ἀπόλυτος μονάρχης τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος, δόγμα ἔχων *l'état c'est moi*, ἀλλ' οὔτε ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς τοῦ δεκάτου ἐνάτου, *regnant mais ne gouvernant pas*, βασιλεύων ἀλλὰ μὴ κυβερνῶν, εἰς οὐδὲν χρήσιμος ἢ εἰς πλαγγόνα τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Ὁ ἐν Ἑλλάδι βασιλεὺς, τιλοφορούμενος καὶ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ταύτῃ καὶ τῇ ἐθνικῇ λειτουργίᾳ, συγκεντροῖ μὲν τὴν λαϊκὴν ἔμα καὶ ἐθνικὴν λειτουργίαν, ἀλλ' οὐχὶ ἀπολύτως, οὐχὶ ἀνευθύτως. Φέρει κατ' ἀνάγκην τὴν εὐθύνην πάσης πράξεως, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐξελισσομένης δυναμένης δὲ νὰ ἐπενέγκῃ βλάβην εἰς τὰ κοινωνικὰ ἢ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἡ θεωρία αὕτη περὶ τοῦ ὑπευθύνου τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἴσως αἰρετική, ἀντίθετος πρὸς τὴν κρατοῦσαν συνταγματικὴν θεωρίαν περὶ τοῦ ἀνευθύνου τῆς βασιλείας. Κατὰ τὰ καθεστῶτα κοινοβουλευτικὰ θέσμια τῶν τελευταίων τούτων καιρῶν, ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς οὐδεμίαν ἐξασκεῖ πραγματικὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, μονοουχὶ οὐδεμίαν ἔχει προσωπικὴν γνώμην καὶ βούλησιν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν προνομίων αὐτοῦ πράττει κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ πολιτικοῦ κόμματος, ὑπακούων εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγέτου τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, πᾶν ὅτι πράττει ὁ βασιλεὺς, πράττει οὐχὶ διὰ λογαριασμὸν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀμφοιβητοῦντος τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐπικράτησιν κόμματος. Οἷονδὴποτε δ' ἀποτέλεσμα καὶ ἂν ἐπέλθῃ ἐκ τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ βασιλέως, ἀγαθὸν ἢ ἐπιζήμιον, οὐδαμῶς οὗτος εὐθύνεται, ἀλλ' οἱ ὑπεύθυνοι σύμβουλοι. Καὶ ἂν μὲν ἐπέλθῃ ἀγαθόν, ἔχει καλῶς. Ὁ βασιλεὺς δύναται ν' ἀπολαύσῃ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ.

Ἀλλ' ἐν ἡ περιπτώσει ἀντίθετον ἐπέλθῃ ἀποτέλεσμα, ἐν ἡ περιπτώσει ἤθελεν ἐπέλθῃ ζημία τῶν λαϊκῶν ἢ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἐπὶ τίνα ἢ εὐθύνη; ἐπὶ τὸν μονάρχην, ἢ ἐπὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ; Διὰ τὸν λαόν, διὰ τὸ ἔθνος ἐν γένει, ἀδιάφορον τίς ὁ ὑπεύθυνος. Τὸ μόνον βέβαιον καὶ ἀναντίρρητον τυγχάνει κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ὅτι μέγα κακὸν ἐγένετο ἐκ τῆς πράξεως τοῦ βασιλέως: κοινωνικὴ ἢ ἐθνικὴ κατὰστροφὴ. Καὶ ἡ κοινὴ συνείδησις καὶ ἡ κοινὴ γνώμη θὰ ἐξενέγκωσι τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτῶν περὶ τοῦ ὑπευθύνου τῆς πράξεως. Καὶ ἡ ἐτυμηγορία ἔσται αὕτη:

« Οἱ σύμβουλοι τοῦ στέμματος διετέλου·ν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν ἐσφαλμέ-
νων κοινωνικῶν, πολιτικῶν ἢ ἐθνικῶν προλήψεων. Ἐπραξαν ὑπείκον-
τες εἰς ἐπίβουλον καταναγκασμόν, καθ' οὗ δὲν ἦσαν ἕκανοὶ ν' ἀντεπεξ-
έλθωσι, κατώτεροι οὖντες τῶν περιστάσεων. Ἐπλανήθησαν ἐν τῇ ἀντι-
λήψει αὐτῶν καὶ προέβησαν εἰς ἀποφάσεις, ἐξ ὧν ἐπήλθε ζημία. Ἄλλ' ὁ
βασιλεὺς ; Οὗτος ἴσταται ὑπεράνω τῶν συμβούλων αὐτοῦ, διατελεῖ
ὑπέροχος πάσης κοινωνικῆς καὶ λαϊκῆς ἐπιτροπῆς. Ἐν πάσῃ αὐτοῦ σκέ-
ψει καὶ ἐνεργείᾳ δύναται ν' ἀντιστῆ καθ' οἷας δήποτε ἐκ τῶν κίττω μετα-
βολῆς, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ποιήσῃται χρῆσιν πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς
παντὸς θεμιτοῦ καὶ νομίμου μέσου.

« Δὲν τὸ ἔπραξε· διότι δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ πράξῃ. Ἐκ τούτου ἔπεται,
ὅτι οὗτος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ὑπεύθυνος, ὁ σημαίνων, οὐχὶ δὲ οἱ ἀσή-
μαντοὶ τῆς ἐπαύριον σύμβουλοί του. »

Ἐν τῷ ἔργῳ τῆς βασιλικῆς εὐθύνης ὑφίσταται πράγματι καὶ ὑπὸ τὸ κοινοβου-
λευτικώτατον τῶν πολιτευμάτων. Ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβου-
λίου, ὁ περ εἶνε ἐπιτροπὴ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, παρίσταται ἐν τοῖς
κοινοβουλευτικοῖς πολιτεύμασιν ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τῆς ἐνεργ-
γοῦ πολιτικῆς, εἴτε ἐσωτερικῶς, εἴτε ἐξωτερικῶς, ἀλλ' ἢ ἐπὶ πάσῃ ἀπο-
τυχίᾳ εὐθύνην πράγματι βαρύνει τὸν βασιλέα, καὶ μάλιστα ἐν ἣ περιπτώ-
σει οἱ λαοὶ διέρχονται τὴν δημιουργικὴν αὐτῶν περίοδον. Οὕτως ὁ βασι-
λεὺς ὑφίσταται πάντα τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς τῶν ὑπευθύνων
κατὰ τὸν συνταγματικὸν χάρτην συμβούλων του.

Ἡ εὐθύνη αὕτη δὲν εἶνε ἴσως ἔκτροπον καὶ παρόλογον νὰ καθορι-
σθῇ ἐν τῇ διατυπώσει τῶν καθηκόντων τῆς βασιλείας. Ἀναγνωριζομέ-
νων εἰς αὐτὴν τοσοῦτων προνομιῶν, ἀνάγκη αἰτᾷ νὰ συντελεῖσιν εἰς
τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν
πράξεων ἐπιβλαβῶν. Τοῦτο δέον νὰ προνοήσῃ καὶ νὰ κανονίσῃ Ἐθνο-
συνέλευσις, ἀποστολὴν ἔχουσα ν' ἀποκαταστήσῃ μείζονα κοσμιότητα καὶ
εὐφροσύνην ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ.

Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, ἢ πολιτικὴ τέχνη δὲν εἶπον ἀκόμη τὸν τελευ-
ταῖον λόγον ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, τοῦ
πολιτεύματος τούτου τῶν ἀντιθέσεων καὶ τῆς ἁρμονίας. Πάντες οἱ
πολιτειακοὶ παράγοντες, ὁ μοναρχικός, ὁ ἀριστοκρατικός, ὁ δημοκρατι-
κός, διεκδικοῦσιν ἐκίςτοτε δικαιώματα καὶ προνομίας, ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ
τούτων καὶ τὰς ἀντιστοιχοῦσας ὑποχρεώσεις. Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δια-

τελεῖ, τό γε νῦν ἔχον, ἐν τῇ μεταβατικῇ περιόδῳ τῆς ὀργανικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως. Ἐκ τούτου πολλαχοῦ τὸ χάος καὶ ἡ σύγχυσις καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ τε κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου. Ἐν τῷ θεσμῷ καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῆς βασιλείας ἐκδηλοῦται ἐπίσης τὸ αὐτὸ φαινόμενον.

Ἐν ὀνόματι τῶν καινοβουλευτικῶν, τῶν φιλελευθέρων κατὰ τὴν κρατουῦσαν φρασεολογίαν θεσμῶν, ἐπιδιώκεται ὁ ἐκμηδενισμὸς τῆς βασιλικῆς βουλήσεως καὶ ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε κρατούντων ἐν τῇ πολιτεῖα κοιμημάτων. Ὁ βασιλεὺς βασιλεύει μόνον, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ· οὐδεμίαν κέκτηται πραγματικὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἐν τούτοις, προκειμένου περὶ ἁπασῶν τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἡ ὑπογραφή τοῦ βασιλέως, ἐκόντος ἄκοντος, ἐν συνειδήσει ἢ ἀσυνειδήτως, χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κόμματος πρὸς κορεσμόν τῆς κομματικῆς αὐτοῦ βουλμίας. Ὁ βασιλεὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν διατίθεται νὰ δώσῃ τὴν ὑπογραφήν του εἰς διατάγματα, μονοουχὶ σκοποῦντα ἀθεμίτους ἀφελείας εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κόμματος, ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ λαοῦ.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ἡγεμὼν δὲν πράττει τὸ τοιοῦτο μὲ τὸ ἀζημιωτόν του. *Do ut des, facio ut facies*. Οὕτως ἐγκαινίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγκληματικὴ συναλλαγή μεταξὺ τοῦ ἀνευθύνου βασιλέως καὶ τῶν ὑπευθύνων συμβούλων. Ἡ σύγχρονος ἱστορία τῶν συνταγματικῶν πολιτειῶν παρουσιάζει οὐκ ὀλίγα παραδείγματα τοῦ ἐκτροῦ που τούτου φαινομένου, ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ὁποίου ἐκλείπει ἡ πραγματικὴ εὐθύνη τῶν βασιλικῶν συμβούλων, ὑπὸ τὸ ἀνεύθυνον τοῦ Στέμματος ἀποκρυπτομένη.

Ἐν πολλαῖς ἄρα σχέσεσι καὶ περιστάσεσι, καθ' ἃς δύνανται νὰ διακυβευθῶσιν ὑπέροχα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ συμφέροντα διὰ τῆς ἀνευθύνου δράσεως τῆς Βασιλείας, δέον αὕτη νὰ κανονισθῇ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ν' ἀποφεύγηται μὲν τὸ κακόν, νὰ ὑποβοηθηθῆται δὲ καὶ νὰ ἐνισχύηται τὸ ἀγαθόν. Ὁ συνταγματικὸς Χάρτης δέον νὰ κανονίσῃ καὶ νὰ ρυθμίσῃ ἐν τῶν ὑψίστων προνομίων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας — τὴν ἀνευ ἀποχρῶντος πολλῶν λόγου διάλυσιν τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, οὐχὶ ἐν' ἀποφανθῇ γνώμῃν ὁ Λαός, ἀλλ' ἵνα διευκολυνθῇ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ ἐν ἀρχῇ Ὑπουργεῖον πρὸς κομματικὴν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν.

Τοῦτο πράττουσα ἡ Βασιλεία δύναται νὰ καταστῇ πολλῶν συμμέτοχος καὶ συλλειτουργὸς βιαιοτάτων κατὰ τῶν συμφερόντων τῆς Κοινωνίας πραξικοπημάτων, συμπράττουσα μετὰ κόμματος ἐπιδιώκοντος

τὴν ἴδιαν ὠφέλειαν ἐπὶ προφανεστάτῃ ζημίᾳ τῆς Πολιτείας. Οὕτως ὑπὸ τὴν ἀλουργίδα τοῦ ἀνευθύνου τῆς Βασιλείας καλύπτονται καὶ συγγινώσκονται βαρύτατα ἐγκλήματα. Καὶ ὑπομονὴ ἐν ἣ περιπτώσει ὁ βασιλεὺς οὐδὲν ἔχει νὰ προσπορισθῇ κέρδος ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ ἀνευθύνου· ἀλλ' ἐν ἣ περιπτώσει οὗτος φωραθῇ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως κερδαίων ἐκ τῆς πράξεώς του ταύτης, τίνι τρόπῳ θέλει ἀπαλλαγῆ τῆς εὐθύνης πρὸ τῆς ἐτυμηγορίας τοῦ δικαστηρίου τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως :

Τούτων τῶν λόγων ἕνεκα δεόν νὰ τεθῶσι περιορισμοὶ ὑπὸ τε τοῦ Πολιτεύματος καὶ τῆς Νομοθεσίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς πολλὰς πράξεις τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας, καλυπτομένας ὑπὸ τὸ ἀνεύθυνον τῆς Βασιλείας. Ὁ βασιλεὺς καθῆκον ἔχει καὶ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιῶ τὴν ὑπογραφήν αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῶ ἐν πίσῃ πράξει τῶν συμβούλων. Ἐν τῷ αὐτῇ περιπτώσει δεόν ν' ἀναγνωρισθῇ εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς καταγγελίας συμβούλου, μέλους τυγχάνοντος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐπὶ ἀποπειρᾷ πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς βασιλικῆς ὑπογραφῆς ἐπὶ ἀθεμίτῳ ὠφελείᾳ, προσωπικῇ ἢ κομματικῇ.

Ὁ βασιλεὺς, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης, δεόν νὰ μὴ ὑπολαμβάνηται ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πολιτῶν ὡς συναυτουχοδὸς μετὰ τοῦ ἀνευθύνου ὑπουργοῦ ἐπιβλαβοῦς πράξεως. Ἐν τῇ κορυφῇ τῆς κοινωνικῆς πυραμίδος ἰστίμενος, ἀπὸ περιορισμῶν παρακολουθῶν τὰ ἐξελισσόμενα ἐν τῇ Πολιτείᾳ πράγματα, καθῆκον ἔχει, ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων ἐπιβαλλόμενον, νὰ μὴ καθίσταται ὄργανον τῶν κομματικῶν αὐτοῦ συμβούλων, ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν λειτουργίας ἐλαυνομένων πολλάκις ὑπὸ εὐτελεσιῶν καὶ ποταπωτάτων προσωπικῶν ἐνστίκτων. Ἡ Βασιλεία, ἐν πίσῃ ἐκδηλώσει τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, δεόν νὰ λειτουργῇ ὡς συνθετικὴ μόνον καὶ οὐχὶ ὡς διασπαστικὴ καὶ διαλυτικὴ δύναμις. Πᾶσα αὐτῆς πρᾶξις δεόν νὰ περιβάλληται διὰ τῆς ἀγαθοεργίας. Ἐν ἄρα τῶν ὑψίστων τοῦ βασιλέως καθηκόντων δεόν νὰ εἶνε καὶ ἡ ἀντίστασις κατὰ πίσῃς πράξεως τοῦ ἀνευθύνου ὑπουργοῦ, ἐλαυνομένου ἐκ πνεύματος κομματικῆς ἐκδικήσεως ἢ πολιτικοῦ συμφέροντος. Πράγματι φέρει ὁ βασιλεὺς τὴν εὐθύνην. Ὁ δὲ ὑπουργὸς εἶνε ἁπλῶς ὁ ποιητὸς δαίμων, ὁ καταστήσας τὸν ἀνεύθυνον τοῦτον ὄργανον ἐγκληματικῆς πράξεως, ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὁποίου τὸ ἐγκλημα δὲν ἦθ' ελεν ἐκτελεσθῆ.

Τοιούτη εἶνε, ἀπὸ λογικῆς καὶ πραγματικῆς ἀπόψεως ἐρευνωμένη, ἢ δρᾶσις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἐν πάσῃ συνταγματικῇ πολιτείᾳ.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ πολιτικῇ κοινωνίᾳ, τῇ ἐξελισσομένῃ καὶ σταδιοδρομούσῃ ὑπὸ τὴν ἑὸθησιν τῆς δημοκρατικῆς ιδέας, τὸ γόητρον καὶ ἡ αἴγλη τῆς βασιλείας περιορίζεται μόνον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μονάρχου. Οὗτος ἄρα καὶ μόνος δικαιούται ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰδίων τινῶν ἀτελειῶν καὶ προνομιῶν, συμμεριζομένης αὐτὰς ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ καὶ τῆς βασιλικῆς συζύγου. Ἐκ τῶν τέκνων αὐτοῦ μόνος ὁ διάδοχος μετὰ τὴν ἐνηλικιώτητα καθίσταται ὁ κληρονόμος τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἀναγνωριζομένων αὐτῷ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἰδιαιτέρων δικαιωμάτων καὶ προνομιῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἀφομοιοῦνται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πρὸς τοὺς λοιποὺς πολίτας, ὑπὸ τοῦτο μόνον τὸ μειονέκτημα, ὅτι δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃσι λειτουργίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς ἢ πολιτικὰς, ἐκτὸς τῆς στρατιωτικῆς, ἐξισούμενοι ἐν τούτῳ πρὸς τοὺς λοιποὺς πολίτας. Καὶ τοῦτο ἕνεκα λόγων εὐνοήτων, ὅπως μὴ διὰ τῆς προσωπικῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν, ὡς τέκνων, ἀδελφῶν, ἢ στενῶν συγγενῶν τοῦ βασιλέως, ἐπιδράσωσιν, ἐπιβλαβῶς ἐνίοτε, ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας ἢ τῆς διοικήσεως.

Διὰ βραχέων, τοιαύτη δέον νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ νὰ καθορισθῇ ἐν τῷ συνταγματικῷ Χάρτι ἢ δρᾶσις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Εὐεργετικὴ καὶ δημιουργικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, συντελεστικὴ πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ μονιμότητα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως. Ἀρχαῖοί τινες ἑλληνοῖ λαοί, καὶ δὴ οἱ Ἀσσυριοὶ, προσηγόρευον τὸν τοιοῦτον πολιτικὸν ἄρχοντα Κόσμον, πραγματοποιῶντα τὴν ἐνότητα ἐν τῇ ποικιλίᾳ, τὴν ἁρμογίαν ἐν τῇ συγκρούσει τῶν ἀντιθέσεων. Κέκμηται τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἀλλὰ τοῦτο οὐχὶ κατὰ πλάσμα· εἶνε ὁ πραγματικὸς ἰθύνων καὶ κυβερνήτης, συνεργαζόμενος ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων, μετὰ τούτων διὰ τῆς ἐπιτροπῆς, ἐξ ἧς ἀποτελοῦνται οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλέως. Ἐν πάσῃ λειτουργίᾳ τῆς πολιτείας, ἀφορώσῃ εἰς τὰ ὑπέρτατα τῆς κοινωνίας συμφέροντα, ὑπεύθυνοι πρὸς τοῦ λαοῦ τυγχάνουσιν ἅπαντες οὗτοι, δηλαδή ὁ βασιλεὺς, οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, ἢ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία. Ἰδίᾳ δὲ ἡ πολιτικὴ εὐθύνη καθίσταται μείζων διὰ τοῦ βασιλέως, προκειμένου περὶ κηρύξεως πολέμου καὶ συνομβολογίας εἰρήνης ἐπιβλαβοῦς. Δύναται ὁ λαὸς νὰ παρασυσθῇ ὑπὸ δημογυγίας ἀκολάστου καὶ ν' ἀναλάβῃ τὸν πόλεμον, ἐκ τῶν προτέρων ἐπιζή-

μιον διὰ πάντα συνετὸν καὶ νήφοντα ἄνθρωπον. Ἄλλ' εἰς βασιλέα, γινώσκοντα κρεῖττον τῶν λαϊκῶν ομάδων τὰ πράγματα, τὴν διεθνήν πολιτικὴν, τοῦτο δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον. Ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελεν ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς λαϊκὰς ομάδας, εἶνε ἔτι μᾶλλον ὑπεύθυνος ἐπὶ τῇ θλιβεραῖ ἐκβάσει τοῦ πολέμου. Ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἐκ τῶν προτέρων καὶ καθήκον εἶχε νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ ν' ἀντιστῆ μέχρις ἀπωλείας τοῦ στέμματος.

Ἐσκιαγράφῃσα διὰ βραχέων τὴν δρασιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Δὲν ἀξιῶ δτι ἡ σκιαγραφία αὕτη εἶνε ἡ προσήκουσα, οὐδ' ἡ περὶ τῆς βασιλείας ἄρα γνώμη μου ἀλάνθαστος. Τοῦτο μόνον συμπεραίνω, ἀποπερατῶν ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα πραγματικῆς βασιλείας τοῦ εἰκαστοῦ αἰῶνος, ὅτι δεόν αὕτη νὰ λειτουργῇ φ υ σ ι ο λ ο γ ι κ ῶ ς, οὐχὶ δὲ κατὰ πλάσμα καὶ καθ' ὑπόκρισιν.

Ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι, ἧς ἡ ἱστορικὴ ἐθνικὴ ἀποστολὴ δὲν ἀπεπερατώθη εἰσέτι, ἀλλ' ἤδη ἄρχεται ἐξελισσομένη, ἡ βασιλικὴ ἐξουσία δεόν νὰ καινοποιθῆ καὶ νὰ καθορισθῆ π ρ α γ μ α τ ι κ ῆ ὑπὸ πᾶσαν ἔπαυση, οὐχὶ μόνον κεκτημένη δικαιώματα, προνομίας, ἀλλ' ἐπίσης ἔχουσα καὶ καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις. Καὶ ἡ ὑπεριότης, ἡ σπουδαιότης ἡμῶν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς, εἶνε ἡ ἀρχηγία τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην ἀφείλει νὰ κανονίσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ἡ μέλλουσα Ἐθνοσυνέλευσις.

ΜΗ'.

2 Ἰουλίου 1909

Ἐν τοῖς ἀμέσως προηγουμένοις ἄρθροις καθωρίσθησαν διὰ γενικῶν γραμμῶν τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ καὶ τῆς βασιλείας, ὡς τῶν κυριωτάτων παραγόντων τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας ἐν πολιτείᾳ, ἐπιδιωκούση τὸ κοινὸν συμφέρον, οὐχὶ δὲ τὸ συμφέρον ἑοσιμῶν ἀτόμων καὶ ομάδων. Πολιτεία, ἐξυπηρετοῦσα κατ' ἐξοχὴν καὶ ἀποκλειστικῶς τὰ δυναστικὰ ἢ ὀλιγαρχικὰ συμφέροντα, θέλει παρεκτραπῆ ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ αὐτῆς, θέλει καταστῆ κατ' ἀνάγκην ὄργανον ἐθνικῆς μᾶλλον ζημίας ἢ προόδου καὶ εὐημερίας. Εἰς τοῦτο δεόν νὰ ἐπιστήσῃ ἅπασαν, τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, τίνι τρόπῳ νὰ κατα-

στήση τὸ πολιτικὸν καθεστῶς σύμφωνον πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας, ἵκανὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν πόθων καὶ τῶν ἰδεῶδων τοῦ λαοῦ.

Πρωτίστον ἄρα μέλημα συντακτικῆς Συνελεύσεως ἔσται ἡ λογικὴ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐρειδομένη σύνταξις καὶ ὀργάνωσις τῆς πολιτείας.

Δὲν εἶνε εὐχερὲς τοῦτο, οὐδὲ κατορθοῦται μόνον διὰ τῶν θεσμῶν. Πρωτίστως ἀπαιτεῖται ἡ ἀγαθὴ προαίρεσις τῶν κυριωτάτων παραγόντων τῆς πολιτείας. Καὶ οὕτω εἶνε, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ὁ λαὸς καὶ ἡ βασιλεία. Ὁ λαὸς ἀμέσως διὰ τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως καὶ διὰ τῆς ἀντιπροσωπείας αὐτοῦ ἐπιτηρεῖ τὰ συμβαίνοντα, πατάσσει τὸ κακὸν καὶ ἐνισχύει τὸ ἀγαθόν· καὶ ἡ βασιλεία διὰ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ δυνάμεως αὐτῆς τοῦτ' αὐτὸ καθήκον ἔχει νὰ πράττῃ.

Τὸ πρόγραμμα ἄρα τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως ἔσται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ ἐπόμενον :

1) Εἰλικρινῆς ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς συμπράξεως τῶν καθεστηκυῶν Ἀρχῶν, τῆς Βασιλείας καὶ τῆς λαϊκῆς Ἀντιπροσωπείας, τοῦ λαοῦ ἐξασκουόντος διηνεκῶς τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

2) Διάκρισις τῶν Ἐξουσιῶν, χωρισμὸς τῆς Νομοθετικῆς καὶ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας.

3) Ὁργάνωσις τῆς Διοικήσεως.

4) Ἀνόρθωσις τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Ἐκπαιδεύσεως, τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας.

5) Ἀξιοπρεπῆς μεταρρυθμίσεις τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

6) Οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τοῦ Κράτους διὰ τῆς κυβερνητικῆς φειδοῦς, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς δικαίας κατανομῆς τῶν φόρων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου, μὴ ἐπιβαρυνομένων δὲ κατ' ἐξοχήν τῶν ἀπόρων τάξεων διὰ τῆς εὐχεροῦς ἐπιβολῆς τῶν ἐμμέσων φόρων. Μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐργατικῆς τάξεως διὰ προσφικῶν νομοθετικῶν μέτρων, ἐξασφαλιστικῶν τοῦ ἐργάτου.

7) Ἀπελευθέρωσις τῆς οἰκονομικῆς Διοικήσεως ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ Ἑλέγχου.

8) Ἀμεσος σύνταξις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας.

9) Σοβαρὰ ἐνέργεια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδικήσιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

10) Προσέγγισις στενωτέρα τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ προγράμματος παρατηρῶ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Ἑλλάδι τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος οὐδέποτε τοῦτο ἔτυχε τῆς προσηκούσης ἐφαρμογῆς. Τὰ αἷτια πολλὰ καὶ ποικίλα. Ἡ λαϊκὴ Ἀντιπροσωπεία μετετράπη ἀπὸ δεκαετηρίδων εἰς μόνιμον ὀλιγαρχίαν, ἐξ ἐπαγγέλματος πράττουσαν τὰ κοινά. Ἡ Βασιλεία, ἐπιμένῃ τῷ ἐσῶλῳ δόγματι, «Ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ», ἀπέστη πάσης ἐνεργοῦ ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς Πολιτείας· ὁ δὲ Λαὸς μόνον δικαίωμα ἔχει καὶ καθήκον τὸ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων του, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐξ ἐκτιμήσεως πρὸς τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἐκ τῆς φράγλης πίεσεως καὶ ἐπιβολῆς τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτευομένων, εἴτε διὰ τῆς κυβερνητικῆς δυνάμεως ἐπιβαλλομένων ἐπ' αὐτοῦ, εἴτε ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅτι ἐν προσεχεί μέρλλοντι θέλουσι καταστῆ κύριοι τῆς Ἐξουσίας, χρησιμοποιοῦντες αὐτὴν πρὸς ἰκανοποίησιν συμφερόντων. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις καθήκον ἔχει πρωτίστως νὰ καθορίσῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς Βασιλείας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ τῇ λειτουργίᾳ τοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ νὰ παράσῃ τὰ μέσα εἰς τὸν ἑλληνικὸν Λαόν, ὅπως ἐξασκῇ ἐποπτικὴν δικαιοδοσίον ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ διοικήσει πολιτείας τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ.

Τὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ προγράμματος δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις καθήκον ἔχει νὰ καθορίσῃ τοιοῦτον τῶν τρόπων τὰ κατὰ τὰς δύο ὑπάτας ἐξουσίας τοῦ κράτους, τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐκόσμον λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος, ἥτις εἶνε ἡ πραγμάτωσις τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ χειραφετηθῇ ἀπὸ τῆς νομοθετικῆς· καὶ αὕτη ἀπ' ἐκείνης. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πλήρης ἐπικρατεῖ σύγχυσις ἐν ταῖς σχέσεσιν ἀμφοτέρων τῶν ἐξουσιῶν· δυσαρμονία, ἄγουσα εἰς σύρραξιν μᾶλλον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἢ εἰς ἐνότητα καὶ τάξιν. Ἡ βουλευτικὴ ἀντιπροσωπεία διαχειρίζεται ἀπολύτως, ἀνταρχικῶς τὰ κοινά, ἀδιαφοροῦσα πρὸ τῶν νόμων, πρὸ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς πολιτείας. Καὶ ἀλλαγῶν τῶν συνταγματικῶν πολιτειῶν, μοναρχικῶν ἢ δημοκρατικῶν, ἢ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία, μετὰ τὴν ἐκλογικὴν αὐτῆς νίκην καὶ τὴν πολιτικὴν ἐπικράτησιν, διεκδικεῖ κυριαρχικὴν παμβασιλείαν. Ἐν Ἀμερικῇ ἐπὶ παραδείγματι, ἐν

ἢ μέγροι τῆς σήμερον κρατεῖ τὸ δόγμα, *Spolia victoribus!* ἀλλ' οὐδαμῶν ἢ βουλευτικῆ δύναμις, ἢ τοῦ κρατήσαντος τουτέστιν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς κόμματος, εἶνε τοσοῦτον ἀπόλυτος ὅσον ἐν Ἑλλάδι. Ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, παρὰ τὸν εὐερέθιστον καὶ εὐέξαπτον χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ αὐτῆς, τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς βουλευτικῆς παμβασιλείας ἐν τῇ διοικήσει τῶν κινῶν δὲν ἐκδηλοῦται τόσον ζσφερόν καὶ ἀπελπιστικόν ὅπως δ' ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ ἐκτελεστικῆ ἐξουσία, ἢ διοίκησις παραμέτει ἀπρόσβλητος ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ ἐκάσποτε ἐπικρατήσαντος πολιτικοῦ κόμματος. Ἡ διοίκησις ἀνήκει εἰς τὴν δίκην, εἰς τὰ συμφέροτα αὐτῆς, καὶ οὐχ εἰς τὰ συμφέροτα τῆς πλειονοψηφίας. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι; Ἄρκεῖ τὸ γεγονός τοῦτο πρὸς πίστωσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου, ὅτι ἢ ἐκτελεστικῆ ἐξουσία, ἢ διοίκησις, εἶνε εὐτελεστάτη θεραπείαις τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας.

Πρὸ τινων ἐτῶν, πρὸς θράμβον τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν, ἰδρύνθη ἐν τῷ πρωθυπουργικῷ γραφεῖω τοῦ ἑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν πολιτικῶν γραφεῖον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν διατελοῦν ἐμπίστου τοῦ κραταῖντος κόμματος βουλευτοῦ, πρὸς διακατανομισμὸν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ἀξιώσεων τῶν βουλευτῶν ὡς πρὸς τοὺς διορισμοὺς καὶ τὰς ἀπολύσεις τῶν δημοσίων λειτουργῶν. Τὸ γραφεῖον τοῦτο ἐλειτούργησε θαυμασίως ἐπὶ ἰκανὸν χρόνον, τὰ δὲ ἀποτελέσματα ἐπῆρξαν τοιαῦτα, ὥστε καὶ ἡ διείδοχος κυβέρνησις ἐνόμισε σκόπιμον καὶ ἐπωφελὲς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κόμματος νὰ διατηρήσῃ αὐτό. Οὕτως ἐξελιίσσεται ἐν Ἑλλάδι ἡ διοίκησις. Ἡ ἐκτελεστικῆ ἐξουσία, οἱ ὑπεύθυνοι ἑπουργοὶ οὐδὲν ἔχουσι πραγματικὸν δικαίωμα ν' ἀμνηθῶσιν ἐπὲρ τῆς διοικήσεως κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν λεηλασιῶν τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας.

Πρὸς ἀποσόβησιν τῆς φάουλῆς καὶ ἐκρούθμου ταύτης καταστάσεως, περιαγογούσης τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν εἰς τὰ ἔσχατα, εἰς τὴν πλήρη παραλυσίαν καὶ ἀπεσύνθεσιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, ἀνάγκη νὰ μεριμνήσῃ, λαμβάνουσα τὰ προσήκοντα μέτρα, ἢ Ἐθνοσυνέλευσις. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἢ ἐμπιστοσύνη, ἢ ἐκτίμησις, ἢ ἀπολαύει οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ ἑπουργὸς ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν διοικητικῶν αἰτιῶν καθηκόντων· δὲν ἀρκεῖ ἢ ἔλπις ἀσκήσεως πρὸς ὑπογραφήν τοῦ βασιλέως. Δύναται οὗτος, συνταγματικῶς δῆθεν πολιτευόμενος, βασιλεύων καὶ μὴ κυβερνῶν, νὰ μὴ ἀσκηθῇ τὴν ὑπογραφήν του ἐν Διατάγματι, προφανῶς ἀδίκῳ καὶ ἐπιβλαβεῖ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, καθῆκον ἔχει ἢ

Ἐθνοσυνέλευσις νὰ καθορίσῃ ποινάς, οὐ μόνον πολιτικάς, ἀλλὰ καὶ χρηματικάς, κατὰ τῶν συμβούλων ἐκείνων τοῦ στέμματος, τῶν πρώτων λειτουργῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τῶν ὑπουργῶν, οἵτινες ἤθελον ὑποβάλῃ εἰς τὸν βασιλέα πρὸς ὑπογραφήν Διάταγμα, ἐπιβλαβῆ δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἀποτελέσματα. Ὁ ἀδικηθεὶς πολίτης ἐκ τῆς πράξεως ταύτης δέον νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τῆς μηνύσεως καὶ ἀγωγῆς κατὰ τοῦ ὑπευθύνου ὑπουργοῦ ἐν ὁρισμένῳ δικαστηρίῳ, ὅσον τὸ δυνατὸν ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἐπιρροῆς τῆς νομοθετικῆς ἢ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Οὕτω τὸ δίκαιον τοῦ πολίτου, τοῦ ἐν τῇ διοικητικῇ λειτουργίᾳ ὑπηρετοῦντος, δὲν περιφρονεῖται, οὐδὲ παραβιάζεται ὑπὸ τοῦ ἐκείστοτε πολιτικοῦ ἰσχυροῦ, πολλάκις δι' ἀθεμίτων μέσων ἐπικρατήσαντος ἐν ταῖς πολιτικαῖς διαμάχαις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πραγματικῆς εὐθύνης τῶν διαχειριζομένων τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ὁργανομένης τῆς διοικήσεως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν λαϊκῶν συμφερόντων καὶ οὐχὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἀτόμων καὶ τῶν οἰκίδων, ἀφενεκτον θέλει ἐπέλθῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνορθώσεως τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς δημοσίας ἀσφαλείας.

Ὁργάνωσις τῆς πολιτείας οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὁργάνωσιν τῆς διοικήσεως.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Ἐθνοσυνέλευσις καθήκον ἔχει νὰ προνοήσῃ καὶ νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν ἀξιοπρεποῦς μεταρρυθμίσεως καὶ συντάξεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι δὲν φέρει μόνον ἠθικὸν ἢ κοινωνικόν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Τίνες αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῆς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν ἐν θυελλωδεστάταις καὶ ζοφερωτάταις ἱστορικαῖς περιόδους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τυγχάνει πασίγνωστον. Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἐθνικὸς θεσμὸς καὶ ἔρεισμα. Δέον ἄρα ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ νὰ καθορισθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ διατελῇ ἐλευθέρα καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ πάσης πολιτικῆς ἐπιβουλῆς. Ἐπιβάλλεται πρὸς τούτοις ἡ ἴδρυσις ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, οὗ οἱ πόροι ἀποτελεσθήσονται ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, προσηκόντως καὶ κατὰ τὸ κοινὸν συμφέρον διατιθεμένων ὑπὲρ θρησκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν σκοπῶν. Ἐν Ἑλλάδι εὐτυχῶς ἐν καὶ μόνον κρατεῖ θρησκευτικὸν δόγμα—τὸ τῆς ὀρθοδοξίας—δὲν ὑπάρχουσι θρησκευτικαὶ διαιρέσεις καὶ διχογνωμίαι. Εἶνε εὐχερέστατον ἄρα νὰ

κανονισθῶσι τὰ κατ' αὐτήν, λαμβανοῦσης τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, κατὰ τρόπον συντελεστικὸν εἰς τὴν ἠθικὴν, πνευματικὴν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν μόρφωσιν καὶ διάπλασιν τοῦ πολίτου, ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς Ἕλληρος.

Ἰδίᾳ ἢ μέλλουσα νὰ συγκληθῇ Ἐθνοσυνέλευσις ἐν τοῖς πρώτοις πρέπει νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς οἰκονομικῆς συντάξεως καὶ ὀργανώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ τε κοινωνικὴ καὶ ἡ δημοσίᾳ οἰκονομία διατελοῦσιν ἐν παντελεῖ ἐξαρθρώσει. Καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον ἀπόλυτος ὀρθόδοξος ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ, ὁ πρεσβεύων ὡς ἀλάθητον δόγμα τὸ *laissez faire*, δὲν δύναται νὰ μὴ ἀνομολογήσῃ, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ εὐεξία καὶ δύναμις πολιτικῆς τινος κοινωνίας δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα μόνον τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἐνεργείας, ἀλλὰ πάντως ἐξασκεῖ ἐπ' αὐτῆς δημιουργικὴν ἐνέργειαν ἢ ἀγαθὴν διοίκησιν καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια τοῦ κράτους. Τὸ κράτος δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει ν' ἀδιαφορῇ ἐν τῇ οἰκονομικῇ τοῦ λαοῦ ἐξελίξει καὶ λειτουργίᾳ. Ὑπὸ πάντα πολιτειακὸν ἢ κυβερνητικὸν τύπον τὸ κράτος διατελεῖ σπουδαιότατος οἰκονομικὸς συντελεστής καὶ ρυθμιστής. Βεβαίως ἐκ τῶν πρωτίστων αὐτῆς ὑποχρεώσεων ἡ πολιτεία ὀφείλει τὴν παρασχῆν ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης. Ἐπιτῦθεν ἡ αἰξίσις τῶν κοινωνικῶν καὶ κυβερνητικῶν προσόδων. Δότε μοι ἀγαθὴν κυβέρνησιν καὶ θὰ σὰς δώσω καλὰ οἰκονομικά, ἔλεγε Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομικῇ τῶν λαῶν ἐξελίξει. Ἐνεκα διαφόρων αἰτίων ἡ πολιτεία καθήκον ἔχει ν' ἀναλάβῃ ποιῆν τινα πρωτοβουλίας καὶ ἐνέργειαν ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ διὰ τῆς προσηκούσης ὑπ' αὐτῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, καθισταμένης λαϊκῆς μᾶλλον ἢ κεφαλαιοκρατικῆς. Ἐπιτυγχάνεται δὲ ἡ ριζικὴ αὕτη οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις, ὡς καθωρίσθη ἀνωτέρω, διὰ τῆς ἀυστηροτάτης κυβερνητικῆς φειδοῦς, ἀποκοπτομένων ἢ περιοριζομένων τῶν πολυτελῶν δαπανῶν, ἐν μέτρῳ καὶ ἀναλόγως ἀμειβομένων πάντων τῶν δημοσίων λειτουργῶν, δι' ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας, διὰ τῆς δικαίας κατανομῆς τῶν φόρων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου, μὴ ἐπιβαρυνομένων δὲ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἀπόρων τάξεων διὰ τῆς εὐχεροῦς ἐπιβολῆς τῶν ἐμμέστων φόρων. Καὶ ἐπὶ

πλέον διὰ τῆς μερίμνης τῶν ἐργατικῶν τάξεων, διὰ προσφυῶν νομοθετικῶν μέτρων, ἐξασφαλιστικῶν τοῦ ἐργάτου.

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον οἰκονομικῶς διοργανουμένης καὶ ρυθμιζομένης τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐπιδιωκομένου τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ὑπερμέτρου πλούτου, ἐνισχυομένων διὰ νομοθετικῶν μέτρων τῶν ἐργατικῶν τάξεων πρὸς παραγωγήν, ἣτις εἶνε ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀφαιτηρία πάσης λαϊκῆς εὐημερίας, ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος θέλει ἀύξηθῆ ἔπ' ἀγαθῶ τῆς χώρας. Περιοριζομένου τοῦ κεφαλαίου ἐφ' ᾧ δεῖ διὰ προσφόρων πολιτικῶν διατάξεων, ὁ λαὸς θέλει ἀφοσιωθῆ ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας, χρησιμώτατος καθιστάμενος κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς παράγων μόνον διὰ τῆς τοιαύτης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας. Ἄλλως ἡ ἀδιοικησία, ἡ ἀναρχία, ἡ ἀποσύνθεσις καὶ ἀποτέλεσμα τῶν δεινῶν τούτων ἡ μεταναστευσις, ἣτις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐπιτεινομένη, θὰ περιαγάγῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς πλήρη ἀθλιότητα, ἀποστεροῦν αὐτὸ τῶν ἰσχυροτάτων καὶ σπουδαιοτάτων παραγόντων τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως καὶ εὐημερίας.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἱστορικὴν αὐτῆς περίοδον ἡ ἀνθρωπότης βαίνει πρὸς οἰκονομικὴν ἐπανάστασιν. Πρὶν ἢ ἀντιληφθῶμεν τοῦ γεγονότος, ἥς προπαρασκευάσωμεν αὐτὸ οὕτως, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἄνευ κλονισμῶν καὶ συρράξεων. Ἐν τῇ ἐξελισσομένῃ κοινωνίᾳ οἱ διευθύνοντες αὐτὴν θεωρητικῶς ἢ πρακτικῶς καθῆκον ἔχουσι νὰ παρακολουθῶσι καὶ νὰ ἐξετάζωσι τὸ κοινωνικὸν βαρόμετρον.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάστασις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καθιστῶσα τὸν λαὸν αὐτάρκη, ἄρα ἀνεξάρτητον ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, ἔσται ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τοῦ κράτους ἐν τῇ πρώτῃ μοίρᾳ καὶ μετὰ ταῦτα τῶν ἀτόμων. Καθισταμένης τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἰσχυροῦς, τῆς δὲ πολιτείας ὑπὸ πᾶσαν ἔποιν ἀυτάρκους, θέλει γείνη κατ' ἀνάγκην σκέψις περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ ἐλέγχου. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν κατενοήθη ἐπαρκῶς ὑπὸ τῆς κρατουμένης ἐν τῇ διευθύνσει τῶν κοινῶν πραγμάτων οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας τὸ ὄνειδος τοῦ ξενικοῦ ἐλέγχου, τῆς οἰκονομικῆς ἐξαρτήσεως τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τῶν ξένων. Πραῖνθε δωδεκαετία, καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐσκέφθη περὶ τούτου, ὅ περ δὲν ἦτο καὶ λίαν δυσχερές. Διότι τὰ κομματικὰ συμφέροντα προτάσσονται ἐν τῇ δούσει αὐτῆς τῶν γενικῶν, τῶν κοινωνικῶν ἐρχομένων ἐν ἣτ-

τονι μοίρα. Τὴν οικονομικὴν καὶ πολιτικὴν ταύτην ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καθῆκον ἔχει πρωτίστως νὰ ἐπιδιώξῃ ἡ μέλλουσα συνέλευσις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ἄλλ' ἐν τῇ προνοίᾳ αὐτῆς πρὸς βελτίωσιν τῶν κοινῶν, ἐν τῇ μερίμνῃ περὶ ἀνορθώσεως τῆς δικαιοσύνης, ὀργανώσεως διοικήσεως, καθῆκον ἔχει ἡ Ἐθνοσυνέλευσις αὕτη, ἂν ὄντως ἐκπροσωπῇ τὴν συνείδησιν καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, νὰ κανονίσῃ διὰ θεμελιωδῶν διατάξεων τὴν ἄμεσον σύνταξιν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων τῆς χώρας. Ἡ ἐγκληματικὴ πολιτικὴ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, πολιτικὴ τοῦ κράτους ὑπὸ τὴν μᾶλλον περιορισμένην αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ ἀντίληψιν, καὶ οὐχὶ πολιτικὴ τοῦ ἔθνους, περιήγαγε τὸ κράτος τοῦτο εἰς τηλικαύτην μηδαμινότητα, ὥστε καθ' ἑκάστην ὑφίσταται προπηλακισμοὺς καὶ ἐξουθενώσεις, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ παράπαν οἰανδήποτε φιλότιμον ἀντίδρασιν καὶ ἐνέργειαν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, ὁσημέραι ἐπὶ μεῖζον ἐπαπειλουμένων. Ἐξέλιπε τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα, ὁ πολεμικὸς χαρακτήρ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ ὑφισταμένη καὶ λειτουργοῦσα στρατιωτικὴ ὀργάνωσις εἰς οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ ἢ εἰς τὸ καταστῆσαι τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ἄθροισμα βαθμοφόρων ἐπαγγελματιῶν. Τὸ στράτευμα ὑφίσταται χάριν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ οὐχὶ χάριν ἐπιτεύξεως καὶ πραγματώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων, τῆς διεκδικήσεως τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Ἐπανειλημμένως κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατέπεσε καὶ κατεσπιλώθη ἔνεκα τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ἀσυνταξίας καὶ ἀβελτηρίας. Ἡ διευθύνουσα ὀλιγαρχικὴ πολιτικὴ ἤκιστα ἐφιλοτιμήθη καὶ συνεκλονήθη ἐκ τῶν θλιβερῶν τούτων ἀτυχημάτων. Ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν μεγάλην, τὴν ἐπονείδιστον συμφορὰν τοῦ τελευταίου πολέμου ἡ αὐτὴ ἀδράνεια, ἡ αὐτὴ ἀντεθνικὴ ἀβελτηρία περὶ τὴν πραγματικὴν σύνταξιν καὶ λειτουργίαν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατιωτικῶν ἡμῶν δυνάμεων. Ἀπωλέσαμεν ἐθνικὰ ἐδάφη ἐν τῇ μεγάλῃ πατρίδι, ἐστερήθημεν καὶ στερούμεθα ὁσημέραι πολυτίμων ἀκροπόλεων. Οὐδεὶς ὁ στενοχωρούμενος ἐπὶ ταῖς ἀπωλείαις ταύταις, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, τὸ ὁσημέραι, ἔνεκα τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ μηδαμινότητος, ἐκπίπτον ἐν τῇ συνειδήσει καὶ τῇ ἐκτιμῆσει καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τέκνων του.

Τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ Κράτους καθοριζομένης κατὰ

τοιούτον τρόπον ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὥστε νὰ καταστῇ αὕτη πραγματικὴ ὑπ' εὐθύνην τῶν διαχειριζομένων τὴν ἐθνικὴν ταύτην λειτουργίαν, παρέπεται κατ' ἀνάγκην ἡ σοβαρὰ ἐνέργεια ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ στενωτέρα προσέγγισις τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ. Μόνον ἡ στρατιωτικὴ ἰσχὺς τοῦ Κράτους θέλει κρατῦν τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ συνέδησιν καὶ φιλοτιμίαν. Καθιστάμενον ἰσχυρὸν στρατιωτικῶς, θέλει καταστῇ σεβαστὸν, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ ὅλον Ἔθνος, λογισθῆσόμενον καὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὡς πολύτιμος σύμμαχος καὶ παράγων ἐν τῷ διακατανομιῷ τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τῶν πέριξ χωρῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐθνικὴ πολιτικὴ εἶνε, μὴ τὸ ἀγνοῶμεν, ὁ πρότιστος τῶν λόγων τῆς ἐν Ἑλλάδι βασιλείας. Τοῦτο δὲ πρέπει καλῶς νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ κανονίσῃ ἡ μέλλουσα Ἐθνοσυνέλευσις.

Ἴσως παρατηρήσωσί τινες. Καὶ δὲν δύναται νὰ πράξῃ πάντα ταῦτα οἱαδήποτε Βουλὴ, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ συμβαίνει, χωρὶς νὰ ἐπιζητηθῇ ἡ σύγκλησις Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐξ ἧς δύναται νὰ προέλθοισιν ἴσως ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων καὶ ἐπιδικωομένων ἀποτελέσματα; Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πάντα ταῦτα τὰ ἀγαθὰ δύναται νὰ ἐπιτελεσθῶσι καὶ διὰ τῆς συνήθους λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, τῆς Βουλῆς. Ἄλλ' ὅπως καταρτίζονται παρ' ἡμῶν αἱ βουλαὶ ὑπὸ τὴν κρατοῦσαν ὀλιγαρχικὴν τάξιν καὶ συμβασιλείαν, οἱαδήποτε Βουλὴ δὲν δύναται ν' ἀχθῇ εἰς τὴν προσήκουσαν, τὴν ἐπιλεβλημένην περικοπήν, περὶ μικρὰ καὶ εὐτελῆ καταδαπανημένη. Τοῦναντίον ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις θέλει ἐκλεγῇ ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὸ κράτος νέων ἰδεῶν. Διὰ τῆς συγκλήσεως αὐτῆς ἐπαναστατικὴ πνοή, δηλ. πνοὴ ριζικῆς μεταβολῆς ἰδεῶν καὶ προσώπων, θέλει διεισδύσῃ ἐντὸς τῶν κυττάρων τοῦ λαϊκοῦ ἐγκεφάλου, ὃ δὲ λαός, συνειδὼς ἑαυτὸν, ἐξεγειρόμενος ἀπὸ τῆς νύρκης καὶ τοῦ καμᾶτου, θέλει ἀναλάβῃ νὰ σώσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀποκηρύττων τοὺς τέως ὀδηγοὺς καὶ ἰθύντορας. Διὰ τῆς συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως θέλει λάβῃ σάρκα καὶ ὄστυ ἡ ἐπανάστασις ἄνευ βιαίας ἀνατροπῆς, εἰς ἓν καὶ μόνον σκοποῦσα, εἰς τὴν λογικωτέραν καὶ σκοπιμωτέραν, δηλαδή τὴν λαϊκωτέραν σύνταξιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ἀπελευθερουμένης ἐκ τῆς μαστιχούσης αὐτὴν ὀλιγαρχικῆς τυραννίας.